

Skolbibliotek i Värmland

En nulägesbild av elevernas tillgång till skolbibliotek i grundskolan utifrån dess värde för läsfrämjande, kultur, MIK och demokrati

Ansvarig verksamhet	Kulturavdelningen
Kontakt	Oda Larsson, enhetschef
Datum	2024-06-14
Diarienummer	KBN/240041
Region Värmland Regionens hus 651 82 Karlstad	

Förord

Från allt fler håll slås det fast att skolbibliotekarier och välutrustade skolbibliotek spelar en viktig roll för att främja barns läsintresse och läsförmåga. Den nationella skolbiblioteksutredningen (SOU 2021:3) lyfter att alla elever bör ha tillgång till väl fungerande skolbiblioteksverksamhet och skolbibliotekarier som bidrar till deras bildning och utbildning genom att främja läsandet och medie- och informationskunnigheten.

Inför 2025 planerar regeringen insatser för att alla elever nu ska få tillgång till bemannade skolbibliotek genom ökade medel och förtydliganden i skollagen samt uppföljning av skolbibliotek i den officiella biblioteksstatistiken. Idag ser tillgången till skolbibliotek olika ut, i landet såväl som i länet.

Region Värmlands kulturavdelning arbetar för barns och ungas likvärdiga tillgång till kultur och ser skolbibliotek inom grundskolan som en viktig resurs för detta. En väl utvecklad skolbiblioteksverksamhet är viktig för hela Värmland; för att stärka barns likvärdiga möjligheter till läslust, kultur och medie- och informationskunnighet. Kulturavdelningen arbetar även med att bygga regionala infrastrukturer för läsfrämjande i samverkan med andra aktörer, däribland folkbibliotek som ofta arbetar nära skolbibliotek. Skolbibliotek ingår dock inte i uppdraget för den regionala biblioteksverksamheten som arbetar med folkbibliotekens kvalitet, samarbete och verksamhetsutveckling. Faktum kvarstår att skolbibliotek är viktiga för barns likvärdiga tillgång till kultur.

Inför regeringens satsning vill vi få aktuell överblick av hur tillgången till skolbibliotek ser ut för barn i Värmland idag. Region Värmland har därför sett värde i att ta fram en nulägesbild av skolbiblioteksverksamhet inom grundskolan i länet utifrån dess värde för läsfrämjande, kultur, MIK och demokrati. Vi tror och hoppas att denna nulägesbild ska vara till nytta för fler än oss. Vi är många som ser värdet i skolbibliotek och barns läslust.

Oda Larsson
Enhetschef kulturavdelningen
Region Värmland

Frida Närman
Kulturstrateg barn och unga
Region Värmland

Innehåll

Förord	3
Innehåll	4
Några sammanfattande resultat	5
Bakgrund	6
Vikten av skolbibliotek	6
Lagar och ansvar för skolbiblioteket	7
Definition av skolbibliotek	7
Försök till definition	8
Metod	9
Datainsamling	9
Respondenter	9
Bortfall och avvikelser	10
Avgränsningar	10
Resultat i heltäckande kartläggning	11
Resultat fördelat per kommun	13
Resultat i fördjupad kartläggning	15
Öppettider	16
Personal	17
Integrering i skolans verksamhet	18
Avslutande diskussion	21
Sammanfattande resultat	21
Källförteckning	22
Bilaga	23

Några sammanfattande resultat

Den här kartläggningen har bland annat visat att:

- 90 % av respondenterna uppger att de har en skolbiblioteksverksamhet i någon form.
- 47,7 % av grundskolorna i Värmland har skolbibliotek med personal.
- Tillgången till skolbibliotek varierar inom och mellan de värmländska kommunerna. Hammarö och Hagfors sticker ut med att alla grundskolor har skolbibliotek med både personal och lokal.
- Mindre än hälften, 46%, av de bemannade skolbiblioteken har utbildade bibliotekarier.
- 54% har inte utbildade bibliotekarier. Där är det främst lärare på skolan som bemannar biblioteket.
- Bemannade skolbibliotek har bättre öppettider för eleverna än i de fall där skolan enbart har en fysisk bibliotekslokal.
- Skolbibliotek med personal har i mycket större utsträckning styrdokument, kvalitetsarbete, ett aktivt arbete för att höja elevers tillgång till kultur och för att höja elevers medie- och informationskunnighet.

Sammantaget visar kartläggningen att Värmlands elevers tillgång till välintegrerade, bemannade skolbibliotek är låg och varierande.

Bakgrund

Att skolbibliotek som är välintegrerade i skolans övriga verksamhet spelar stor roll för elevers lärande är klarlagt i forskningen¹. Skollagen slår också fast att elever i grund- och gymnasieskola ska ha tillgång till skolbibliotek. Trots det vet vi att såväl tillgång till skolbibliotek som kvaliteten på de skolbibliotek som finns varierar stort i Sverige. För att få rapportera in skolbiblioteksstatistik till Kungliga bibliotekets årliga biblioteksstatistik krävs att man har ett skolbibliotek som är bemannat på minst 50 %. Enligt Kungliga bibliotekets statistik har 48 %, knappt hälften av landets elever i grundskola och gymnasium, tillgång till skolbibliotek.² I Värmland har endast 13 skolor rapporterat in sådan statistik. För att få en bättre bild av hur tillgången till skolbiblioteksverksamhet ser ut i Värmlands skolor har vi genomfört denna kartläggning. Till skillnad från Kungliga bibliotekets statistik fokuserar den här kartläggningen endast på grundskolorna i länet.

Vikten av skolbibliotek

För en rektor som ser många behov men har en snäv budget kan frågan om skolbibliotek vara besvärlig. Viljan kan finnas, men inte medlen. Inte sällan ställs skolbibliotek mot fler kuratorer, speciallärare, elevhälsovård med mera. Forskningen visar dock att ett bra skolbibliotek spelar stor roll i skolans uppdrag. På uppdrag av Kungliga biblioteket sammanställde biblioteksforskaren Cecilia Gärdén forsknings- och kunskapsöversikten *Skolbibliotekets roll för elevens lärande* där hon slår fast att:

*"De viktigaste slutsatserna av samtliga av dessa studier är att en kvalificerad bibliotekarie, ett brett och varierat utbud av resurser och ett robust samarbete mellan lärare och bibliotekarier gagnar elevernas lärande"*³

Gärdén skriver vidare att skolbiblioteken stödjer skolan och eleven när det gäller:

- Läroplanens mål
- Informationskompetens
- Undersökande arbetssätt
- Analytiskt förhållningssätt
- Inställning till lärande, och
- Läsförmåga⁴

Skolinspektionen publicerade 2018 kvalitetsgranskningen *Skolbiblioteket som resurs* där kvaliteten på skolbiblioteksverksamheten på 20 svenska skolor granskades⁵. I granskningen lyfter man, förutom biblioteket som pedagogisk resurs, bland annat också skolbibliotekets underutnyttjade potential i värdegrunds- och jämställdhetsarbetet:

*"Skolbibliotekarien är en person som eleverna inte är i beroendeställning till [...] De kan därför utgöra en viktig resurs i värdegrundsarbetet både vad det gäller att få information om klimatet på skolan och i det åtgärdande arbetet"*⁶

¹ En bra sammanställning av forskning är *Skolbibliotekets roll för elevers lärande – En forsknings- och kunskapsöversikt år 2010 – 2015* från år 2017 av Cecilia Gärdén.

² <https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/nytt-fran-kb/nyheter-samverkan-och-utveckling/2023-05-17-biblioteksstatistiken-2022-besokarna-ar-tillbaka---och-manga-ar-ungdomar.html> Hämtad 2024-02-29.

³ Gärdén (2017), s. 16.

⁴ Ibid, s.18.

⁵ Skolinspektionen (2018).

⁶ Ibid, s. 23

Lagar och ansvar för skolbiblioteket

Skollagen slår fast att det ska finnas tillgång till skolbibliotek men är inte tydlig när det gäller dess uppgifter. Bibliotekslagen (2013:801) gäller alla offentligt finansierade bibliotek i Sverige och slår fast att alla bibliotekstyper, det vill säga också skolbibliotek, ska:

"Verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. [...]Främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt".⁷

Rektorerna är ytterst ansvariga för skolbiblioteksverksamheten och i läroplanen Lgr22 står att rektor ansvarar för att:

- skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens.⁸

Definition av skolbibliotek

Trots att det finns lagkrav på skolbibliotek finns det inte en tydlig definition av vad ett skolbibliotek faktiskt är. Olika aktörer har formulerat olika definitioner. Ur ett internationellt perspektiv har den globala, oberoende organisationen *International Federation of Libraries Associations (IFLA)* formulerat följande definition:

"Ett skolbibliotek är en skolas fysiska och digitala lärandeum där läsning, undersökningar, forskning, tänkande, fantasi, och kreativitet är centrala för elevernas resa från information till kunskap och för deras personliga, sociala och kulturella utveckling"⁹.

Vidare identifierar de tre särdrag som är nödvändiga för att kunna uppfylla skolbibliotekets syfte och uppdrag:

- En kvalificerad skolbibliotekarie.
- Riktat, högkvalitativt och varierat bestånd.
- Uttryckta principer och en uttryckt plan för fortsatt tillväxt och utveckling.¹⁰

Nationellt beskriver Skolverket skolbiblioteken som *"en verksamhet för hela skolan, inte enbart knuten till lokalen."*¹¹ Rektorn ansvarar för att organisera skolbiblioteksverksamheten så att:

- den möter alla elevers behov av språk- och kunskapsutveckling
- den är en del av skolans verksamhet
- bibliotekets personal och övrig pedagogisk personal har möjlighet att samarbeta
- det finns en lokal som gör det möjligt att använda skolbiblioteket i skolans alla ämnen. Om skolan inte kan ha ett bibliotek i de egna lokalerna eller anställa en bibliotekarie, är samarbete med närliggande skolor eller kommunens folkbibliotek en tänkbar lösning.¹²

Även Skolinspektionen lyfter några förutsättningar som särskilt viktiga för skolbibliotekets möjlighet att stödja elevers lärande, nämligen tillgången till skolbibliotekarie, samverkan mellan skolbibliotekarie och lärare samt att skolbiblioteket har legitimitet och stöd från skolläroplanen¹³. Vidare har Skolinspektionen i promemorian *Skolbibliotek* från 2018 lyft följande krav på ett skolbibliotek:

⁷ Bibliotekslagen (SFS nr 2013:801).

⁸ Skolverket. Lgr22, avsnitt 2:8.

⁹ IFLA:s riktlinjer för skolbibliotek (2015), s. 16.

¹⁰ Ibid, s. 17.

¹¹ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/organisera-for-skolbibliotek-i-undervisningen>. Hämtad 2024-02-29.

¹² Ibid.

¹³ Skolinspektionen (2018), s. 5.

- Eleverna har tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del av elevernas utbildning för att bidra till att nå målen för denna.
- Biblioteket omfattar böcker, facklitteratur och skönlitteratur, informationsteknik och andra medier.
- Biblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.¹⁴

Skolbiblioteksutredningen från 2021¹⁵ föreslog att Skollagen skulle kompletteras så att det framgår att skolbiblioteken ska vara bemannade och sträva efter att i första hand anställa personal med examen inom biblioteks- och informationsvetenskap.

Försök till definition

För att sammanfatta och dra ut det gemensamma i ovanstående beskrivningar ger vi följande förslag på definition av skolbibliotek:

Ett skolbibliotek arbetar med

- Läsfrämjande
- Medie- och informationskunnighet (MIK)
- Kultur
- Demokrati

För att utföra uppdraget behövs

- Utbildad personal inom området, i första hand bibliotekarier.
- Att skolbiblioteket är en integrerad del i all pedagogisk verksamhet.
- Ett allsidigt mediebestånd som tar hänsyn till elevernas olika förutsättningar.
- Lokal för möten, samtal och studier.

¹⁴ Skolinspektionen (2018a)

¹⁵ SOU 2021:3

Metod

Kartläggningen av skolbibliotek i Värmland är framtagen av Region Värmland och initierades i oktober 2023. Undersökningsföretaget Attityd anlätades för datainsamling. Maria Ehrenberg, f d regionbibliotekarie i Halland, anlätades för analys av materialet. Rapporten har sedan bearbetats och sammanställts av kulturstrateg barn och unga samt enhetschef vid kulturavdelningen, Region Värmland.

Kartläggningen består av en heltäckande och en fördjupad del. Den heltäckande kartläggningen inkluderar alla grundskolor i Värmland förutom två friskolor som valt att inte svara. Den visar huruvida respondenterna anser att de har en skolbiblioteksverksamhet samt i så fall i vilken form; fysisk lokal, personal och/eller avtal med folkbibliotek. Den fördjupade delen innehåller dessutom frågor om öppettider, personalens sysselsättningsgrad och utbildning samt bibliotekets integrering i övrig skolverksamhet. Den fördjupade delen besvarades av 52 skolor.

Datainsamling

Datainsamlingen pågick under perioden 2 oktober – 13 november 2023 av Attityd. En komplettering genomfördes i mars 2024. Datainsamlingen gjordes företrädesvis genom en webbenkät. Till grund för utskicket låg ett register till skolenheter¹⁶ som sammanställts av kulturavdelningens Mediecenter och stämts av mot Skolverkets lista över skolenheter¹⁷. Den senare uppdateras dagligen. Inför utskicket av enkäten skickades ett informationsbrev till samtliga e-postadresser i registret med information om och syfte med kartläggningen. Informationsbrevet skickades även till Värmlands skolchefer.

Webbenkäten kompletterades med telefonpåminnelser och telefonintervjuer för att få in svar på kartläggningens heltäckande del. Som sista åtgärd genomfördes samtal med några av Värmlands folkbibliotek som kunde svara för skolbiblioteksverksamheten på de skolor som ännu inte svarat.

Den fördjupade enkätundersökningen skickades ut till 106 skolenheter varav 52 valde att svara. Detta ger en svarsfrekvens på 49%. Urvalet liknar det totala underlaget när det gäller kommuner och typ av skolbiblioteksverksamhet. Attityd menar därför att den fördjupade kartläggningen är representativ för Värmland i helhet.

Karlstads kommun

Karlstads kommun har nyligen genomgått en motsvarande kartläggning¹⁸ varför de kommunala skolorna inte har fått webbenkäten. Attityd har istället sammanställt data från Karlstads kommuns kartläggning och inkluderat denna i resultatet för del ett. Karlstads kommunala grundskolor har inte ingått i den fördjupade delen men vissa jämförelser har ändå kunnat göras med deras egen kartläggning som grund. Karlstads fristående skolor har fått webbenkäten eller telefonintervjuer på samma sätt som övriga skolor i Värmland.

Respondenter

Den huvudsakliga målgruppen för datainsamlingen var rektorer. I de fall kontaktuppgifter till rektorer saknades i registret användes istället infomejlen till skolan. I några få fall har folkbiblioteken kunnat beskriva hur skolornas biblioteksverksamhet ser ut då svar inte gått att få fram på annat sätt. I rapporten används begreppet *respondent* genomgående.

¹⁶ En skolenhet omfattar verksamhet i en eller flera skolbyggnader som ligger nära varandra. En och samma skolbyggnad kan rymma fler skolenheter. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/rektorns-ansvar>. Hämtad 2024-06-12

¹⁷ Listan hämtades från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/skolenhetsregistret> Hämtad 2024-03-22

¹⁸ Läsrämjande insatser – en kvalitetsfördjupning. Barn- och ungdomsförvaltningen i Karlstads kommun 2023.

Bortfall och avvikelser

Två friskolor har valt att inte ingå i kartläggningen.

Kartläggningen har ett underlag på 130 svar medan antalet grundskolor i Värmland enligt Skolverkets register är 124 stycken. Avvikelserna beror på att: 1) ett mindre antal skolor som består av fler skolenheter har tagit emot och svarat på enkäten en gång per skolenhet och 2) ett mindre antal skolor har i registret felaktigt visats som samma skola då de har haft samma rektor. Det går därför inte att urskilja för vilken av skolorna respondenten har svarat.

I rapporten använder vi härfter begreppet skola alternativt grundskola, inte skolenhet.

En lista på skolor som har svarat på enkäten återfinns som bilaga 1.

Avgränsningar

Den här kartläggningen fokuserar på grundskolor i Värmland oavsett huvudman, det vill säga både kommunala och fristående skolor. Kartläggningen har avgränsats så att gymnasieskolor inte är inkluderade.

Resultat i heltäckande kartläggning

Kartläggningen består av två delar där den första delen syftar till att ge en överblick över grundskoleelevers tillgång till skolbiblioteksverksamhet i Värmland. Denna del omfattar majoriteten av Värmlands alla grundskolor.

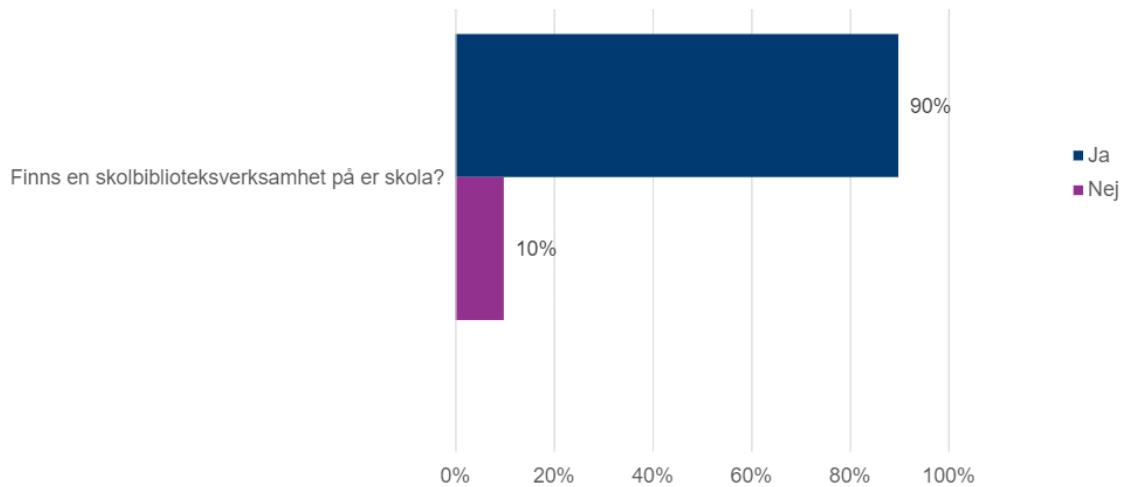
Tabell 1: Antal skolor och procent. Fördelning av grundskolor i Värmland i underlaget

Kommun	Antal skolor	Procent
Arvika	14	11
Eda	3	2
Filipstad	8	6
Forshaga	5	4
Grums	7	5
Hagfors	7	5
Hammarö	9	7
Karlstad	31	24
Kil	5	4
Kristinehamn	7	5
Munkfors	2	2
Säffle	7	5
Storfors	4	3
Sunne	9	7
Torsby	6	5
Årjäng	6	5
Totalt	130	100

Bilden visar antal skolor per kommun som har svarat på enkätens första del samt hur stor procent de utgör av det totala antalet svarande i Värmland. Karlstads kommuns kommunala grundskolor har inte svarat på enkäten utan där har svaren inhämtats från deras egen kvalitetsfördjupning¹⁹ Däremot har Karlstads fem fristående skolor svarat på enkäten.

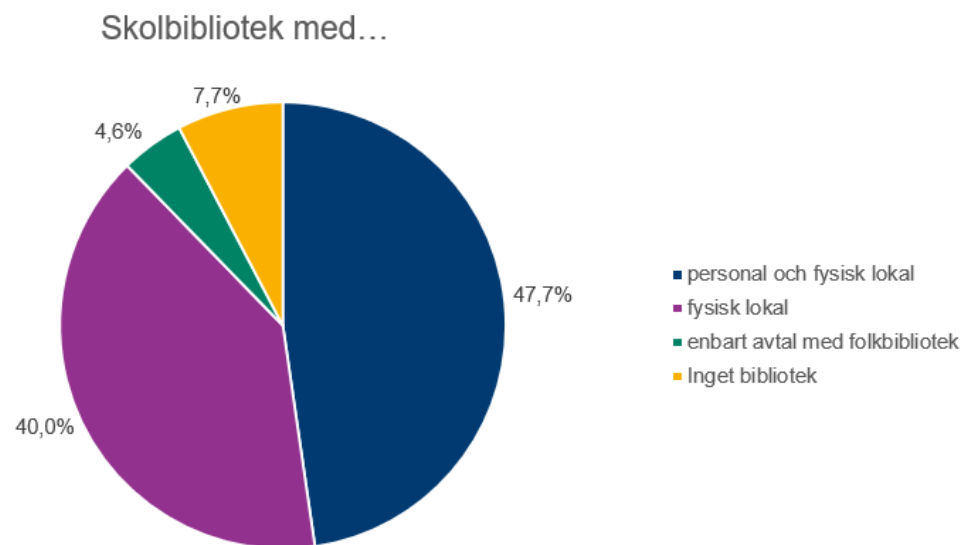
¹⁹ Barn- och ungdomsförvaltningen i Karlstads kommun (2023).

Figur 1: Andel skolor som har en skolbiblioteksverksamhet

I enkätens första fråga fick respondenterna uppge om de har någon form av skolbiblioteksverksamhet, varav hela 90 % svarade jakande. När frågan bryts ner till hur verksamheten ser ut, ser vi att 87,7% har en fysisk bibliotekslokal, men att endast 47,7 % är bemannade med personal. 4,6 % har ett skolbiblioteksavtal med folkbiblioteken medan 7,7 % saknar skolbiblioteksverksamhet helt. För Karlstads kommun gäller att ca en fjärdedel av skolbiblioteken har personal²⁰. Fördelningen visas nedan.

Figur 2: Fördelning av typer av skolbiblioteksverksamheter i Värmland

Även de respondenter som svarat att de inte har något skolbibliotek fick frågan om det finns avtal med folkbibliotek, vilket förklarar varför siffrorna skiljer sig med 2,3 procentenheter mellan figur 1 och 2.

I denna del av undersökningen har det varit viktigt att få en bild över hur skolorna, i många fall rektorerna, själva definierar vad de räknar som en skolbiblioteksverksamhet. Två kontrasterande fritextsvar där respondenterna ombeds beskriva skolbiblioteket ger en tydlig bild över att definitionerna kan se väldigt olika ut:

"Vi har ett välutrustat och aktuellt skolbibliotek där eleverna kan låna böcker varje vecka. Klasserna har schemalagt när de ska gå dit. De kan också gå utanför schemalagd tid då biblioteket har ett

²⁰ Ibid, s. 31.

självservicesystem. Vi har också en läromedelsdepå kopplad till bibliotekssystemet. Biblioteket är bemannat”

”En hörna i en stor sal finns inrättad med böcker för utlåning.”

Bland de respondenter som uppgett att de *inte* har någon skolbiblioteksverksamhet alls, går det i fritextsvaren ändå att läsa att det kan finnas ett rum för böcker på skolan:

”Det finns ett litet skolbibliotek som jag snarare skulle kalla boksamling pga. att den är ouppdaterad och inte används av eleverna”.

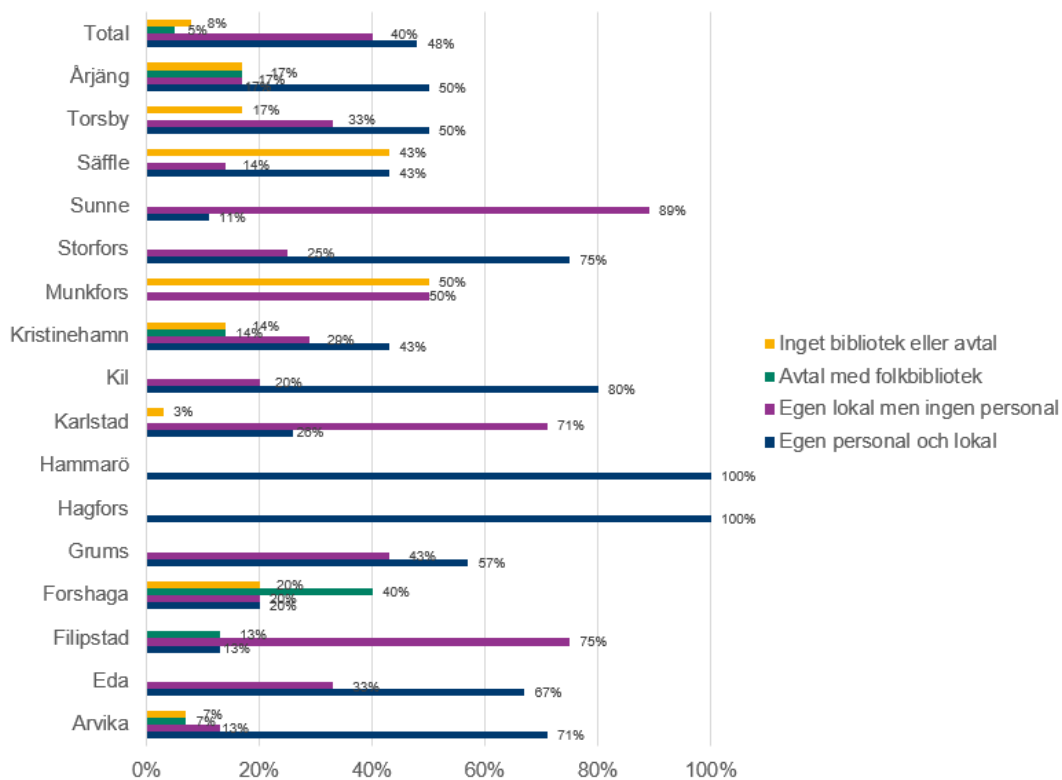
”Vi har ett skolbibliotek men det är personalen på skolan som försöker sköta det”.

Resultatet visar därmed att definitionen av vad respondenterna räknar som skolbibliotek skiljer sig åt mellan olika skolor. Den fysiska bibliotekslokalen är förvisso viktig. Enligt alla de definitioner som redogjorts för i bakgrundskapitlet räcker det dock inte för att räknas som ett skolbibliotek om det inte också finns personal knuten till verksamheten. När det gäller avtal med folkbiblioteket lyfter skolbibliotekutredningen att skolbiblioteket i första hand ska finnas på den egna skolan, såvida det inte finns särskilda skäl för en annan lösning²¹. Detta innebär att knappt 48 %, 62 skolor i Värmland, har ett skolbibliotek på den egna skolan med personal med avsatt tid för arbetet. Som nämndes i rapportens inledning visar Kungliga bibliotekets nationella statistik att 48 % av landets grundskole- och gymnasieelever har tillgång till bemannade skolbibliotek. Det innebär att resultatet för Värmlands grundskolor är jämförbart med rikets resultat.

Resultat fördelat per kommun

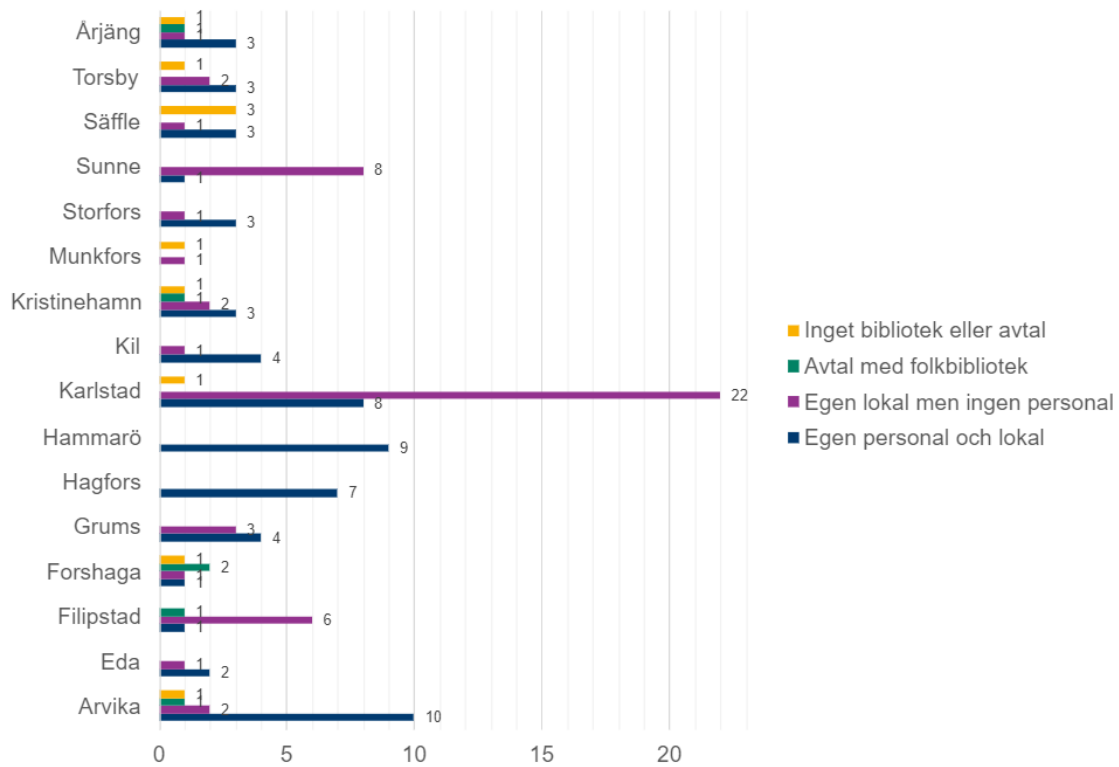
När resultatet bryts ner kommunvis går det att utläsa att skillnaderna syns både mellan och inom kommuner. Hagfors och Hammarö utmärker sig genom att alla skolor har tillgång till skolbibliotek med personal. Sunne och Munkfors kommuner har låg eller ingen tillgång till bemannat skolbibliotek. Fördelningen visas nedan.

Figur 3: Fördelning av typer av skolbiblioteksverksamheter per kommun i %

²¹ SOU 2021:3, s.351.

Figur 4: Fördelning av typer av skolbiblioteksverksamhet per kommun i antal skolor

Resultat i fördjupad kartläggning

I det här avsnittet visas resultaten från den fördjupade delen av kartläggningen som behandlar skolbibliotekens öppettider, personalens sysselsättningsgrad och utbildning samt i vilken utsträckning skolbiblioteksverksamheten är en integrerad del i skolans verksamhet i övrigt.

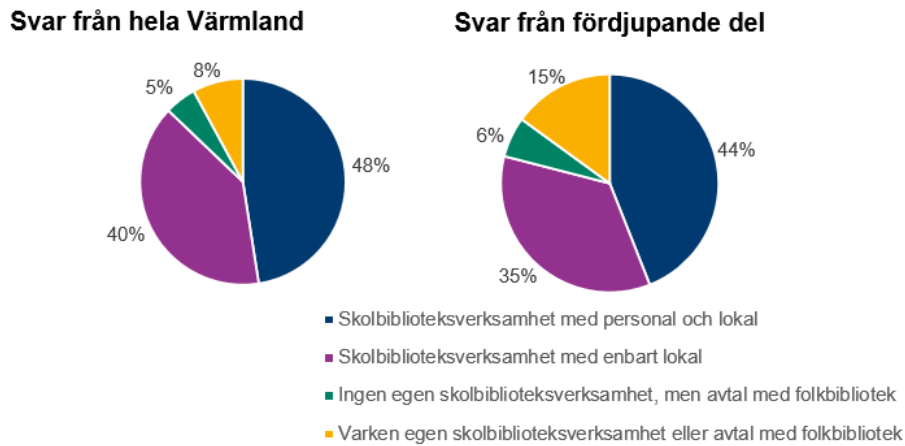
52 respondenter har svarat på denna fördjupade del vilket ger en svarsfrekvens på 49%. Som beskrivet i metoddelen anses urvalet vara representativt för hela Värmland då antal svarande kommuner och bibliotekstyper motsvarar kartläggningen i sin helhet, vilket visas i figur 5. Den fördjupade delen ger därmed en god nulägesbild av skolbiblioteksverksamheten i länet i stort.

Tabell 2: Antal skolor och procent. Fördelning av grundskolor i Värmland i underlaget

Kommun	Antal skolor	Procent
Arvika	4	8
Eda	1	2
Filipstad	2	4
Forshaga	3	6
Grums	0	0
Hagfors	2	4
Hammarö	6	12
Karlstad	4	8
Kil	2	4
Kristinehamn	4	8
Munkfors	2	4
Säffle	6	12
Storfors	4	8
Sunne	8	15
Torsby	1	2
Årjäng	3	6
Totalt	52	100

Bilden visar antal skolor som svarat per kommun samt procent av totala antalet skolor som har svarat i Värmland.

Figur 5: Fördelning av typer av skolbiblioteksverksamheter i underlaget för heltäckande kartläggning och fördjupad kartläggning

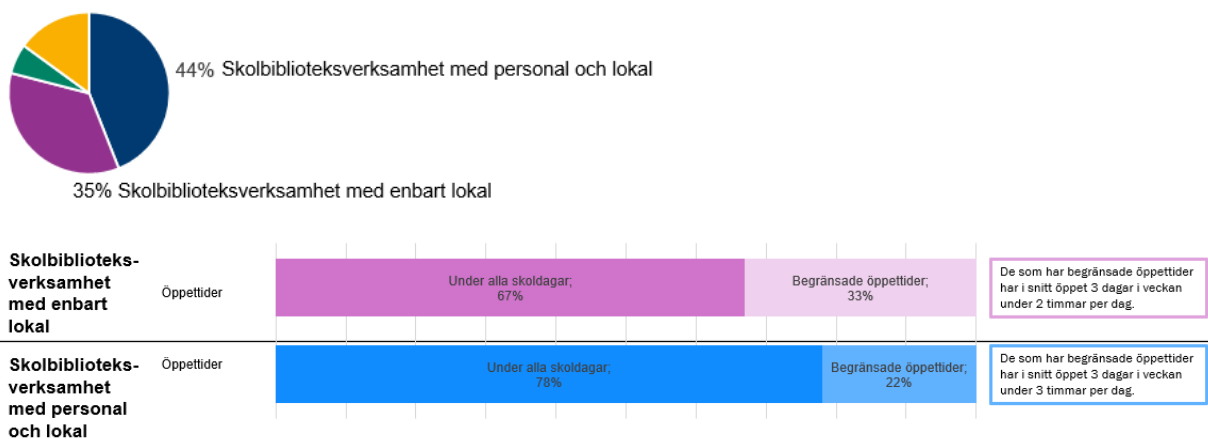

Det vänstra cirkeldiagrammet visar svar för hela Värmland, medan det högra cirkeldiagrammet visar svaren för de skolor som svarat på den fördjupade undersökningen. Tillsammans visar diagrammen att den fördjupade kartläggningen motsvarar länet när det gäller skolbibliotekstyp.

Öppettider

Frågorna om skolbibliotekets öppettider har besvarats av de skolor som uppger att de endast har lokal samt av de skolor som uppger att de har lokal och personal med avsatt tid för skolbiblioteksverksamheten.

Figur 6: Skolbibliotekens öppettider

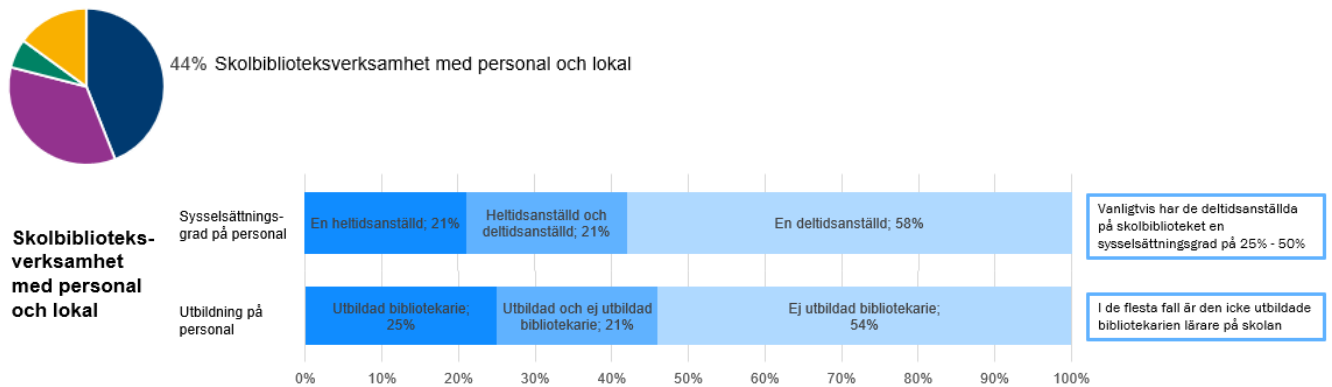
I de skolor där det endast finns en fysisk lokal håller 67 % av skolorna bibliotekslokalen öppen under alla skoldagar. De som har begränsade öppettider har i snitt öppet tre dagar i veckan under två timmar per dag. För skolor med både lokal och personal har 78 % öppet under alla skoldagar. De med begränsade öppettider har i snitt öppet tre dagar i veckan, under tre timmar per dag. Med andra ord är lokalen mer tillgänglig i de skolor som har både personal och lokal. Karlstads kommuns kvalitetsfördjupning slår fast att majoriteten av deras skolbibliotek har begränsade öppettider, vilket hör ihop med avsaknad av bemanning. Den här kartläggningen har inte ställt frågor om på vilket sätt biblioteket är tillgängligt för eleverna och det är svårt att veta vad respondenterna menar med

öppettider här, men från Karlstad finns exempel där lärare låser upp biblioteken vid särskilda tillfällen, eller att elever ibland kan låna nyckel och gå in själva²².

Personal

Frågorna om personal har besvarats av de skolor som uppger att de har personal med avsatt tid för skolbiblioteksverksamheten.

Figur 7: Skolbibliotekens personal

42 % av skolbiblioteken med personal har heltidsanställd personal medan majoriteten av skolorna, 58 % endast har deltidsanställd personal. Sysselsättningsgraden för deltidsanställda varierar, men det mest vanligt förekommande är en sysselsättningsgrad på 25% - 50%.

När det gäller personalens utbildning, har knappt hälften av skolorna, 46 %, en fackutbildad bibliotekarie anställd, medan majoriteten 54 %, inte har det. Majoriteten av personalen utan bibliotekarieutbildning har en lärarutbildning, medan några inte har någon universitetsutbildning. När det gäller de kommunala grundskolorna i Karlstads kommun har ca en fjärdedel av skolorna anställd personal eller annan organisering för bemanning av skolbiblioteken, dock ingen fackutbildad bibliotekarie²³. Idag är titeln skolbibliotekarie inte någon officiell yrkestitel. Skolinspektionen beskriver titeln "skolbibliotekarie" som den person som av rektor pekats ut som ansvarig för biblioteket²⁴. Samtidigt lyfter de att i de fall där det finns fackutbildade bibliotekarier är de oftare än annars involverade i skolans arbete med exempelvis medie- och informationskunnighet (MIK) och källkritik²⁵. Det är svårt att ge en enskild förklaring till vad bristen på fackutbildade bibliotekarier beror på. Resurser kan vara en förklaring. Bristande förståelse för uppdrag och kompetens en annan. En annan förklaring är att det finns en brist på utbildade bibliotekarier²⁶, något som också ges uttryck för i fritextsvaret:

"Det är svårt att få behöriga bibliotekarier som söker till tjänsten."

²² Barn- och ungdomsförvaltningen i Karlstads kommun (2023), s. 31.

²³ Barn- och ungdomsförvaltningen i Karlstads kommun (2023), s. 31.

²⁴ Skolinspektionen (2018), s. 10.

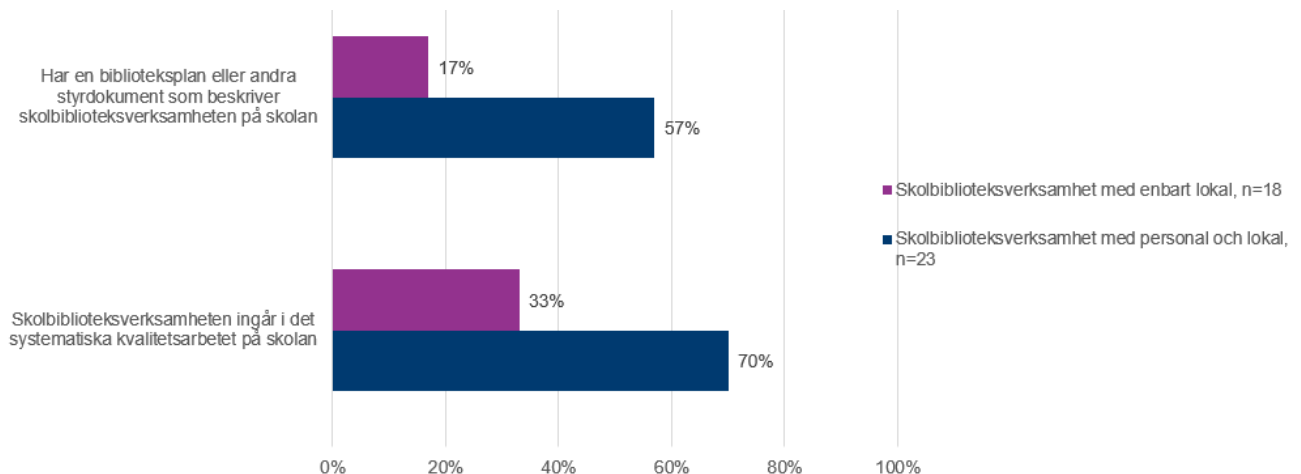
²⁵ Ibid, s.13.

²⁶ SOU 2021:3, s.17.

Integrering i skolans verksamhet

Frågorna om skolbibliotekets integrering i verksamheten har besvarats av de skolor som uppger att de endast har lokal samt av de skolor som uppger att de har lokal och personal med avsatt tid för skolbiblioteksverksamheten.

Figur 8: Skolbibliotekens integrering i övrig verksamhet

Bilden visar andel skolor som uppger att skolbiblioteksverksamheten integreras i övrig verksamhet genom biblioteksplan eller andra styrdokument och systematiskt kvalitetsarbete.

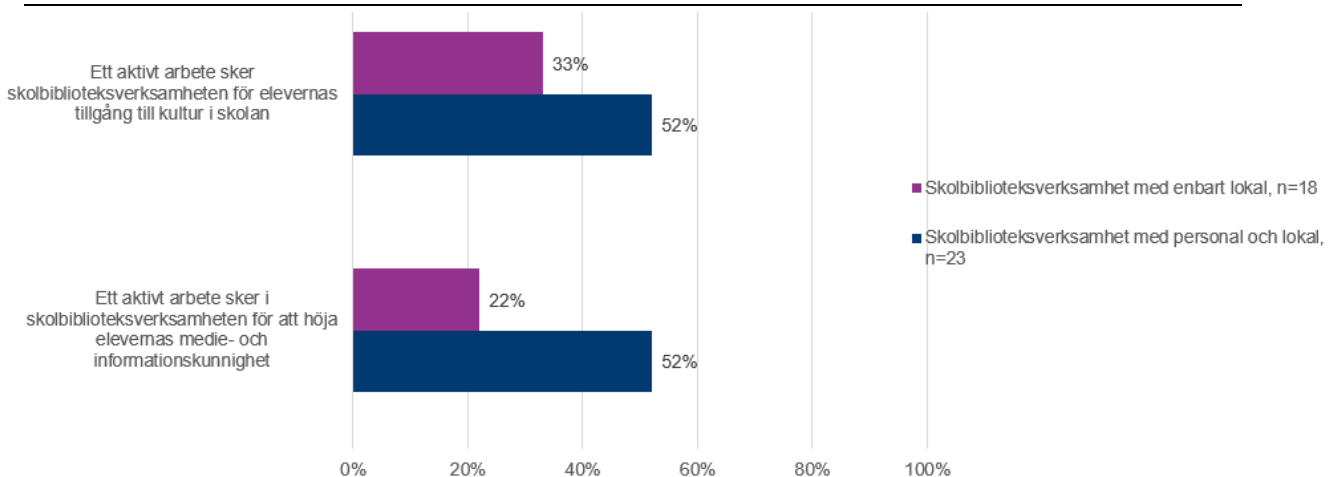
Kartläggningen visar att drygt hälften av skolorna med bibliotekslokal och personal har någon form av styrdokument som beskriver skolbiblioteksverksamheten medan 70 % av dessa skolor uppger att biblioteksverksamheten ingår i skolans systematiska kvalitetsarbete. För Karlstads kommunala skolor är det mest vanligt förekommande att det inte finns någon uttalad strategi eller styrning för hur biblioteken ska användas, utan att lärarna själva planerar för hur de nyttjar biblioteket i undervisningen.²⁷

Siffran är betydligt lägre för de skolor som endast har bibliotekslokal där endast 17 % har någon form av styrdokument som lyfter skolbiblioteket på skolan och endast 33 % tar upp skolbiblioteksverksamheten i det systematiska kvalitetsarbetet. Ett fungerande kvalitetsarbete är avgörande för att kunna främja alla barns och elevers utveckling och lärande. Siffrorna visar tydligt att utan personal så tappas skolbiblioteksverksamheten i arbetet med det systematiska kvalitetsarbetet.

Kartläggningen visar tydligt att det är en avgörande skillnad mellan skolornas inkludering av skolbibliotek i styrning och systematisk uppföljning beroende på om de är obemannade eller bemannade. Det är dock oklart hur skolbiblioteksverksamhet på ett effektivt och kvalitativt sätt kan vara en del i undervisningen för att stärka elevernas förmågor enligt läroplanen lgr22 utan styrning och systematisk uppföljning.

²⁷ Barn- och ungdomsförvaltningen i Karlstads kommun (2023), s. 34.

Figur 9: Skolbibliotekens integrering i övrig verksamhet

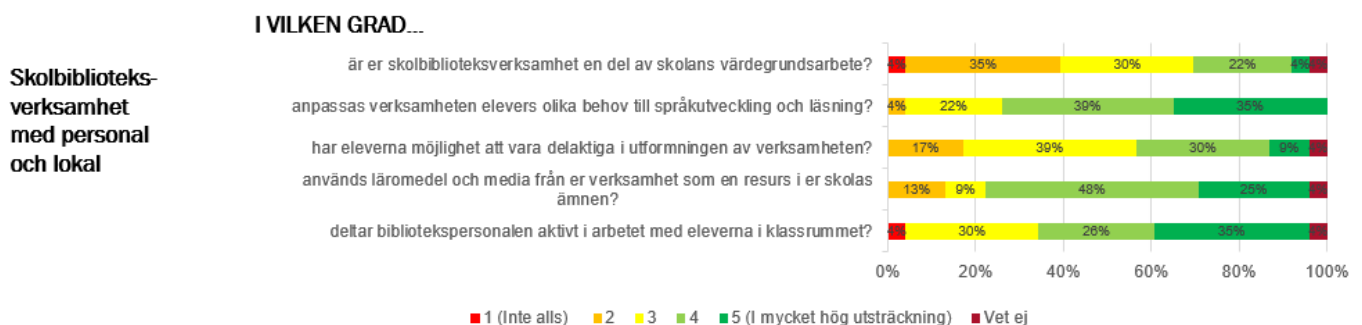
Bilden visar andel skolor som uppger att det sker ett aktivt arbete tillgång till kultur och MIK.

Drygt hälften, 52 %, av skolorna med lokal och personal för skolbiblioteksverksamhet uppger att ett aktivt arbete sker för elevernas tillgång till kultur. Som exempel på det nämner respondenterna författarbesök, sagostund och läsvandring. Just att eleverna utvecklar kännedom om samhällets kulturutbud lyfts i läroplanen lgr22, men endast hälften av skolorna uppger att skolbiblioteket arbetar med att öka elevernas tillgång till kultur. Det får ses som en låg siffra utifrån att bibliotekslagen (2013:801) lyfter att alla offentligt finansierade bibliotek ska främja intresset för kulturell verksamhet i övrigt.²⁸

Likaså visar kartläggningen att drygt hälften, 52 %, av skolorna med lokal och personal för skolbiblioteksverksamhet uppger att ett aktivt arbete sker för att höja elevernas medie- och informationskunnighet. Även här får drygt hälften ses som en låg siffra med tanke på att läroplanen så tydligt pekar ut skolbibliotekets roll för att stärka elevernas digitala kompetens, där MIK-frågorna är en viktig del. I Skolinspektionens granskning pekar man på att det saknas planering och systematik för skolbiblioteksverksamhetens roll i MIK-undervisning, samt att lärarna själva uppger att de inte vet vad skolbiblioteken kan tillföra gällande dessa frågor²⁹

När det gäller skolbibliotek utan personal har 33 % respektive 22 % av respondenterna svarat att ett aktivt arbete sker för att säkra elevernas tillgång till kultur och höja kunskapen i medie- och informationskunnighet. Det är dock svårt att se hur ett aktivt arbete i dessa frågor kan bedrivas utan personal och därför svårt att tolka vad respondenterna avser.

Figur 10: Skolbibliotekens integrering i övrig verksamhet

Bilden visar andel skolor med bemannade skolbibliotek som uppger att skolbiblioteket är integrerat i övrig verksamhet.

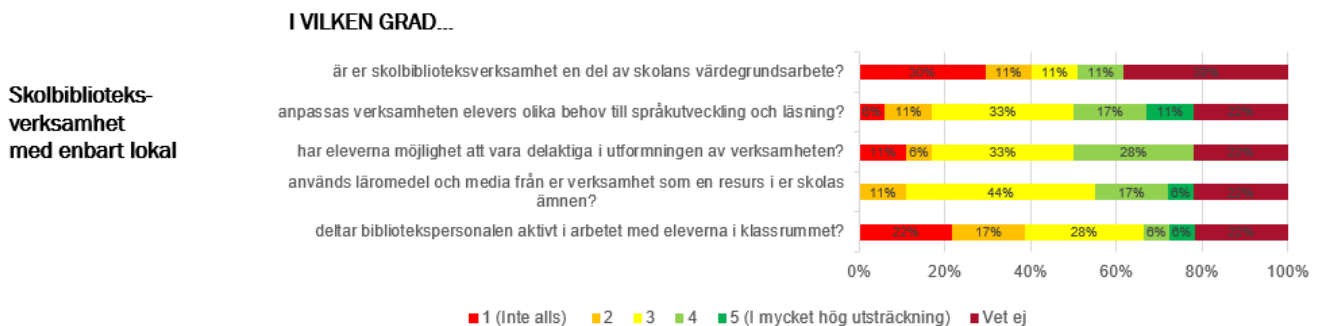
²⁸ Bibliotekslagen SFS nr 2013:801.

²⁹ Skolinspektionen (2018), s.16

Skolinspektionen lyfter att skolbibliotek kan ha en viktig roll att spela i skolornas värdegrundsarbete, men att denna roll ofta är nedtonad och oreflekterad. Det går i linje med denna kartläggning där endast 26 % av skolbiblioteksverksamheterna med personal är del av värdegrundsarbetet på skolan. Likaså är elevernas delaktighet i utformning av skolbiblioteksverksamheten relativt låg. 39% uppger att eleverna är delaktiga i hög eller mycket hög utsträckning. Även detta överensstämmer med Skolinspektionens granskning där elevens inflytande över verksamheten bedöms som låg. I intervjuer uppgav eleverna där själva också att de önskade mer inflytande gällande skolbibliotekets tillgänglighet, vilka författare som skulle bjudas in och övrig verksamhet.³⁰

Resultaten är högre när det kommer till att anpassa skolbiblioteksverksamheten till elevens behov av språkutveckling och läsning samt att använda läromedel som resurs i skolans ämnen. Majoriteten av respondenterna, 71 %, uppger också att bibliotekspersonalen deltar aktivt i arbetet med eleverna i klassrummet, vilket visar en relativt hög grad av integrering i skolans pedagogiska verksamhet.

Figur 11: Skolbibliotekens integrering i övrig verksamhet

Bilden visar andel skolor med obemannade skolbibliotek som uppger att skolbiblioteket är integrerat i övrig verksamhet.

I de fall där skolorna har en fysisk lokal utan personal är resultatet naturligt nog lägre och flera respondenter har haft svårt att svara på frågorna då alternativet 'vet ej' har använts i mycket högre utsträckning. Det tyder på att i de fall där det finns skolbibliotekspersonal är skolan mer medveten om skolbibliotekets uppdrag, funktion och möjligheter.

³⁰ Skolinspektionen (2018), s.15.

Avslutande diskussion

Den här kartläggningen har visat att 90 % av skolorna har en fysisk bibliotekslokal, men att knappt hälften, 47,7 %, är bemannade. Enligt den fördjupade kartläggningen har knappt hälften av de bemannade biblioteken fackutbildade bibliotekarier som personal. En respondent vittnar om utmaningen att få utbildade bibliotekarier att söka tjänsten. I samband med att regeringen aviserade satsningen på bemannade skolbibliotek från och med 2025 gjorde fackförbundet DIK:s tidning Magasin K en uträkning om behovet av skolbibliotekarier. Uträkningen visar att om samtliga skolor ska bemannas med samma intensitet som dagens bemannade skolbibliotek gör, krävs ytterligare drygt 1300 skolbibliotekarier.³¹

Kartläggningen visar vidare att de bemannade skolbiblioteken har bättre öppettider och oftare håller öppet alla skoldagar än de skolor som enbart har en fysisk bibliotekslokal. När det kommer till integrering i skolans övriga verksamhet är bemannade skolbibliotek i mycket högre grad del i skolans systematiska kvalitetsarbete och styrdokument. Respondenter för de bemannade skolbiblioteken uppger oftare att skolbiblioteken bidrar till elevernas tillgång till kultur liksom för att höja elevernas medie- och informationskunnighet, än respondenter för skolor som enbart tillhandahåller en fysisk bibliotekslokal.

Sammantaget visar kartläggningen att Värmlands elevers tillgång till välintegrerade, bemannade skolbibliotek är låg och varierande. Tillgången till skolbibliotek skiljer sig både mellan och *inom* kommunerna; en skola kan ha bemannade skolbibliotek, medan en annan skola i samma kommun inte har det. Det råder med andra ord en stor brist på likvärdighet. Alla elever i Värmlands skolor har inte tillgång till den pedagogiska resurs som en skolbibliotekarie på ett välintegrerat skolbibliotek kan vara. Detta resulterar även i att barns likvärdiga möjligheter till läslust, kultur och medie- och informationskunnighet inte säkras.

Sammanfattande resultat

- 90 % av respondenterna uppger att de har en skolbiblioteksverksamhet i någon form.
- 47,7 % av grundskolorna i Värmland har skolbibliotek med personal.
- Tillgången till skolbibliotek varierar inom och mellan de värmländska kommunerna. Hammarö och Hagfors sticker ut med att alla grundskolor har skolbibliotek med både personal och lokal.
- Mindre än hälften, 46%, av de bemannade skolbiblioteken har utbildade bibliotekarier.
- 54% har inte utbildade bibliotekarier. Där är det främst lärare på skolan som bemannar biblioteket.
- Bemannade skolbibliotek har bättre öppettider för eleverna än i de fall där skolan enbart har en fysisk bibliotekslokal.
- Skolbibliotek med personal har i mycket större utsträckning styrdokument, kvalitetsarbete, ett aktivt arbete för att höja elevers tillgång till kultur och för att höja elevers medie- och informationskunnighet.

³¹ <https://magasink.se/2023/09/sa-manga-fler-skolbibliotekarier-behovs/> Hämtad 2024-06-11

Källförteckning

Barn- och ungdomsförvaltningen i Karlstads kommun. *Läsfrämjande insatser – en kvalitetsfördjupning.* 2023.

Gordon, Rebecka. *Så många fler skolbibliotekarier behövs.* Magasin K. [Online] den 15 september 2023. Hämtad den 11 maj 2024.] <https://magasink.se/2023/09/sa-manga-fler-skolbibliotekarier-behovs/>.

Gärdén, Cecilia. *Skolbibliotekets roll för elevers lärande. En forsknings- och kunskapsöversikt, år 2010 - 2015.* Högskolan i Borås, 2017.

International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). *IFLA:s riklinjer för skolbibliotek.* Haag, 2015.

Kungliga biblioteket. *Biblioteksstatistiken 2022: Besökarna är tillbaka – och många är ungdomar.* [Online] den 17 juni 2023. Hämtad den 29 februari 2024.] <https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/nytt-fran-kb/nyheter-samverkan-och-utveckling/2023-05-17-biblioteksstatistiken-2022-besokarna-ar-tillbaka---och-manga-ar-ungdomar.html>

SFS:2013:801. *Bibliotekslagen.*

Skolinspektionen. *Skolbiblioteket som pedagogisk resurs.* 2018.

Skolinspektionen (2018a). *Promemoria om skolbibliotek.* 2018.

Skolverket. *Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet.* <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr22-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet>. [Online] 2022.

Skolverket. *Organisera för skolbibliotek i undervisningen.* [Online] den 28 mars 2024. Hämtad den 29 februari 2024.] <https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/organisera-for-skolbibliotek-i-undervisningen>.

Skolverket. *Rektorns ansvar.* [Online] den 3 maj 2024. Hämtad den 12 juni 2024. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/rektorns-ansvar>

Skolverket. *Skolenhetsregistret.* [Online] 20 maj 2024. Hämtad den 22 mars 2024. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/skolenhetsregistret>

SOU 2021:3. *Skolbibliotek för bildning och utbildning.* 2021.

Bilaga

Skola	Kommun	Har skolbiblioteksverksamhet	Har avtal med folkbibliotek	Har avsatt personal för skolbibliotek	Har ett fysiskt bibliotek i skolans lokaler
Dotteviksskolan	Arvika	Nej	Ja		
Edane skola	Arvika	Ja	Nej	Nej	Ja
Gateskolan	Arvika	Ja	Nej	Ja	Ja
Glava skola	Arvika	Ja	Ja	Ja	Ja
Graningegården	Arvika	Ja	Nej	Ja	Ja
Järvensskolan	Arvika	Ja	Nej	Ja	Ja
Jössefors skola	Arvika	Ja	Ja	Ja	Ja
Kyrkebyskolan åk 4-6	Arvika	Ja	Nej	Ja	Ja
Kyrkebyskolan åk F-3	Arvika	Ja	Ja	Ja	Ja
Minnebergsskolan	Arvika	Ja	Ja	Ja	Ja
Rinnens skola	Arvika	Ja	Nej	Nej	Nej
Styckåsskolan	Arvika	Ja	Nej	Nej	Ja
Sulviks skola	Arvika	Ja	Ja	Ja	Ja
Ålvstrandens bildningscentrum åk F-3	Arvika	Ja	Nej	Ja	Ja
Gunnarsbyskolan	Eda	Ja	Nej	Ja	Ja
Gärdeskolan	Eda	Ja	Nej	Nej	Ja
Hiernes skolan, Adolsfors skola	Eda	Ja	Nej	Ja	Ja
Brattfors skola	Filipstad	Ja	Ja	Nej	Ja
Ferlins skolan	Filipstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Nordmarks skola	Filipstad	Ja	Ja	Nej	Ja
Nykroppa skola	Filipstad	Ja	Ja	Nej	Ja
Persbergs friskola	Filipstad	Ja	Nej	Ja	Ja
Stjärns skolan	Filipstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Stålvallas skolan	Filipstad	Ja	Ja	Nej	Ja
Åsens skolan	Filipstad	Nej	Ja		
Dejes skolan	Forshaga	Nej	Ja		
Grossbolsskolan	Forshaga	Nej	Nej		
Lärcenter Forshaga	Forshaga	Nej	Ja		
Skivedsskolan	Forshaga	Ja	Ja	Ja	Ja
Olsäters skolan	Forshaga	Nej	Ja		
Jättestens skolan åk 4-6	Grums	Ja	Ja	Ja	Ja
Jättestens skolan åk F-3	Grums	Ja	Nej	Nej	Ja
Slottsbrons skola åk 4-10	Grums	Ja	Nej	Nej	Ja
Slottsbrons skola åk F-4	Grums	Ja	Nej	Ja	Ja
Södra skolan åk 4-11	Grums	Ja	Nej	Nej	Ja
Södra skolan åk F-5	Grums	Ja	Nej	Ja	Ja
Värmskogs friskola	Grums	Ja	Nej	Ja	Ja
Klässbols skola	Hagfors	Ja	Ja	Ja	Ja
Kyrkhedens skola åk 4-9	Hagfors	Ja	Ja	Ja	Ja
Kyrkhedens skola åk F-3	Hagfors	Ja	Ja	Ja	Ja
Råda skola	Hagfors	Ja	Ja	Ja	Ja
Sunnemo skola	Hagfors	Ja	Ja	Ja	Ja
Ålvstrandens bildningscentrum åk 7-9	Hagfors	Ja	Ja	Ja	Ja
Ålvstrandens bildningscentrum åk 4-6	Hagfors	Ja	Ja	Ja	Ja
Bärstad åk 3-6	Hammarö	Ja	Nej	Ja	Ja
Bärstad åk F-2	Hammarö	Ja	Nej	Ja	Ja
Götetorp åk F-6	Hammarö	Ja	Ja	Ja	Ja
Hammarlunden åk 7-9	Hammarö	Ja	Ja	Ja	Ja
Hammarlunden åk F-6 Väst	Hammarö	Ja	Nej	Ja	Ja
Hammarlunden åk F-6 Öst	Hammarö	Ja	Ja	Ja	Ja
Lillängen åk F-6	Hammarö	Ja	Ja	Ja	Ja
Mörmo åk 7-9	Hammarö	Ja	Ja	Ja	Ja
Mörmo åk F-6	Hammarö	Ja	Ja	Ja	Ja
Backa friskola F-9	Karlstad	Nej	Nej		
Fredricelundsskolan	Karlstad	Ja	Ja	Nej	Ja
Frödings skolan	Karlstad	Ja	Ja	Nej	Ja
Färjestadsskolan	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Hagaborgsskolan	Karlstad	Ja	Nej	Ja	Ja
Herrhagsskolan	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Hultsbergsskolan	Karlstad	Ja	Nej	Ja	Ja
Ilandaskolan	Karlstad	Ja	Nej	Ja	Ja
Internationella engelska skolan	Karlstad	Ja	Nej	Ja	Ja
Kronoparksskolan	Karlstad	Ja	Nej	Ja	Ja
Kroppkärrsskolan	Karlstad	Ja	Nej	Ja	Ja
Kvarnbergsskolan	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Mariebergsskolan	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Nordic International School åk 4-9	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Norrstrandsskolan	Karlstad	Ja	Nej	Ja	Ja
Nyeds skola	Karlstad	Ja	Ja	Nej	Ja
Orrholmsskolan	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Rudsskolan	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Råtorps skolan	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Skattkärrsskolan	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Skåreskolan	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Stellatus F-6	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Stockfallets skola	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja

Stodeneskolan	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Södra Råtorps skola	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Thoren Framtid åk F-9	Karlstad	Ja	Ja	Ja	Ja
Tuggeliteskolan	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Vallargårdets skola	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Vålbergsskolan	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Våse skola	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Västerstrandsskolan	Karlstad	Ja	Nej	Nej	Ja
Dalliden/Bodaskolan	Kil	Ja	Ja	Ja	Ja
Fagerås/Tolltaskolan	Kil	Ja	Nej	Nej	Ja
Sannerudsskolan åk 7-9	Kil	Ja	Nej	Ja	Ja
Sannerudsskolan åk F-6	Kil	Ja	Nej	Ja	Ja
Vikstaskolan	Kil	Ja	Nej	Ja	Ja
Björneborgs skola åk F-6	Kristinehamn	Ja	Ja	Nej	Ja
Djurgårdsskolan åk F-9	Kristinehamn	Ja	Nej	Ja	Ja
Grunnebacka skola åk F-3	Kristinehamn	Ja	Ja	Nej	Nej
Stenstaldsskolan åk F-3	Kristinehamn	Ja	Nej	Ja	Ja
Strandskolan åk F-3	Kristinehamn	Ja	Nej	Nej	Nej
Södermalmsskolan åk F-9	Kristinehamn	Ja	Ja	Ja	Ja
Ölmeskolan åk F-6	Kristinehamn	Ja	Nej	Nej	Ja
Forsnässkolan	Munkfors	Ja	Nej	Nej	Ja
Munkerudsskolan	Munkfors	Nej	Nej		
Bjurtjärns skola	Storfors	Ja	Ja	Ja	Ja
Kroppaskolan	Storfors	Ja	Ja	Nej	Ja
Lundsbergs skola	Storfors	Ja	Nej	Ja	Ja
Vargbroskolan	Storfors	Ja	Nej	Ja	Ja
Ekeby skola	Sunne	Ja	Nej	Nej	Ja
Fryxellska skolan åk 7-9	Sunne	Ja	Nej	Ja	Ja
Gråsmarks skola	Sunne	Ja	Nej	Nej	Ja
Klätten åk 0-6	Sunne	Ja	Nej	Nej	Ja
Lysviks skola	Sunne	Ja	Ja	Nej	Ja
Prästbols skola åk 0-6	Sunne	Ja	Ja	Nej	Ja
Skäggebergsskolan	Sunne	Ja	Nej	Nej	Ja
Svensby åk 0-6	Sunne	Ja	Nej	Nej	Ja
Östra skolan åk 0-6	Sunne	Ja	Ja	Nej	Ja
Höglundaskolan	Säffle	Ja	Nej	Nej	Ja
Långseruds friskola	Säffle	Nej	Nej		
Nysåters/Svanskogs skola	Säffle	Nej	Nej		
Tegnérskolan	Säffle	Ja	Nej	Ja	Ja
Tingvallaskolan	Säffle	Ja	Nej	Ja	Ja
Tveta friskola	Säffle	Ja	Nej	Ja	Ja
Värmlandsbro/Botilsåters skola	Säffle	Nej	Nej		
Frykenskolan	Torsby	Ja	Ja	Ja	Ja
Holmeskolan	Torsby	Ja	Ja	Ja	Ja
Kvistbergsskolan	Torsby	Ja	Ja	Ja	Ja
Oleby skola	Torsby	Ja	Nej	Nej	Ja
Stöllets skolan	Torsby	Ja	Nej	Nej	Nej
Östmarks skola	Torsby	Ja	Nej	Nej	Ja
Holmedalsskolan	Årjäng	Nej	Ja		
Nordmarkens skola F-6	Årjäng	Ja	Nej	Ja	Ja
Nordmarkens skola åk 7-9	Årjäng	Ja	Nej	Ja	Ja
Signebyns friskola	Årjäng	Nej	Nej		
Svensbyns skola	Årjäng	Ja	Ja	Ja	Ja
Töcksfors skola	Årjäng	Ja	Ja	Nej	Ja

